

ANKARA HUKUK MEKTEBİNİN TARİHİ EHEMMİYETİ*

Sadri Maksudi
Haz.: Ali Adem Yörük**

Hukuk, müteşekkil bir camia-i beşeriyenin kavâid-i hayatıdır. Hayat-ı beşeriyede her şey gibi hukuk dahi daima tedricî tahavvüle marûzdur.

Hukukun bu tedricî tebeddülü gâyet batîdir. Hukukun bu batî tebeddülünden başka

* Sadri Maksudi, "Ankara Hukuk Mektebinin Tarihi Ehemmiyeti", *Hakimiyet-i Milliye*, nr. 1526, 14 Eylül 1925, s. 3. Ankara Hukuk Mektebinin kuruluşu aşamasında kaleme alınan bu yazı, Mustafa Kemal Paşa'nın mekteple ilgili yazıların içerik ve istikametini belirleyen 5 Kasım'daki nutkundan hayli önce; mektebin öğretim kadrosu ve ders programıyla ilgili sorunları görüşmek üzere dönemin Adliye vekili Mahmut Esat Bozkurt tarafından oluşturulan komisyonun ilk toplantısından bir gün önce çıkmıştır. Cemil Bilsel, Sadri Maksudi'yi bu ilk toplantıya katılanlar arasında sayar; Süheyp Derbil ise toplantıya katılanlardan bahsederken Hasan Saka, Refik Saydam, Şükrü Kaya ve Sadri Maksudi'nin adını zikretmez. Ayrıca Bilsel ilk toplantılara ait zabıtların Derbil tarafından tutulduğunu, Derbil ise Bilsel ile birlikte zabıtları tutmak konusunda sarfettikleri gayretin müsbet netice vermediğini belirtir. Bkz. Ahmet Mumcu, *Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nden Ankara Hukuk Fakültesi'ne (1925-1975) - Ankara Hukuk Fakültesinin Yarım Yüzyıllık Tarihi*, Ankara, Sevinç Matbaası, 1977, s. 59-60, 66. İlk toplantıyı ayrıntılı bir şekilde anlatan Derbil, bu yeni mektepte "mevcut kanunları ve hukuk kaidelerini iyice belletmek yolu"nu değil "tetkik, mukayese ve tenkit yolu"nu tercih ettiklerini izah ettikten sonra toplantıda hukuk tarihi hakkında konuşulanları şöyle aktarır: "Hukukta zaman bakımından kıyaslamalar yapmak için hukuk tarihini zengin bir hazine olarak ele aldık ve hukuk tarihine önem verdik. *Umumî bir hukuk tarihi dersi yanında Türkiye'de ilk defa olarak 'Türk Hukuk Tarihi' kürsüsünü ihdas ettik. Hukuk Tarihi dersleri yalnız hukuk müesseselerinin zamanla ve mekânla uğradığı değişiklikleri belirtmek, böylece öğrencilerin iz'alarını artırmak ve kıyaslamalar yapmalarına yaramakla kalmıyacak, aynı zamanda hiçbir hukuk müessesesinin ebedi olmadığı kanaatini de, binlerce canlı misallerle, kökleştirecekti.* Verdiğimiz karara göre Türk Hukuk Tarihinden ve Roma Hukukundan başka Mısır Hukuku, İran Hukuku, Yunan Hukuku, Çin Hukuku, İslâm Hukuku, İslav Hukuku, Macar Hukuku, Germen Hukuku, Feodal Hukuk birer birer öğrencilerimizin önlerine serilecekti. Burada yetişen hukukçular iyice anlayacaklardı ki her yaşayan varlık gibi hukuk da durmadan değişir. Hayat inkılaptır. İnkılapta hayat vardır. Değişmezlikte, taassupta cansızlık ve ölüm vardır. Hukuk belirli bir zamanda, belirli bir çerçevede baş gösteren sosyal ihtiyaçları karşılamak için bulunan birer hal çareleri olduğuna göre zaman değiştikçe, çevre değiştikçe, ihtiyaçlar değiştikçe hal çareleri de değişmelidir. Hayata uymayan, ihtiyaçlara uymayan hukuk müesseselerinin değeri yoktur... [atanacak profesörler konusunda] *Mahmut Esat Bozkurt da Hukuk Tarihi için Paris Hukuk Fakültesi (?) profesörlerinden Sadri Maksudi Bey'i düşündüğünü, kendisine teklifte bulunmak üzere salâhiyet verirsek muvafakatını alabileceğini umduğunu bildirdi*". Bkz. "Fakültenin En Kıdemli Profesörü Süheyp Derbil'in Konuşması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, VII/3, 1950, s. 13-14. Sadri Maksudi'nin bu yazıda hukuk tarihinden hiç bahsetmemesi de Süheyp Derbil'i teyit etmektedir.

** Araş. Gör. Dr. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı.

bir de mahdut bir müddet içinde sür'atle tahavvülü müşahede olunur. Bu gibi serî ve derin hukuki tebeddül daima milletlerin büyük tarihî tahavvül devirlerinde vukû bulur. Bu devirlerde bir milletin hukuku birden bire temellerinden değişiyor, eski hukuk yerine yeni kavâid-i hayat, yeni hukuk kâim oluyor.

Hukukun bu surette teceddüt ve tebeddülü, hukukun esasî olan felsefe-i hayatın değişmesinden tevellüt eder. Her milletin hukuk-ı hâkimesi, o milletin felsefe-i hayatından ilham alarak teşekkül ediyor. Bunun içindir ki felsefe-i hayatın tebeddülüyle hukuk-ı müsbete dahi değişir. Bir milletin ruhunda hayata nazarın tebeddülü ne derecede esaslı, derin ise o milletin hukukunun değişmesi dahi o nisbette ciddi, şumûllü oluyor. Milletlerin hayata nazarlarının, felsefe-i hayatın değişmesi ise daima milletler içinde mücedditler zuhuru akîbinde vukû buluyor.

Millet içinde zuhur eden dâhi mücedditler milletin hayata nazarına tesir ediyor. Eski nazar ve tarz-ı tefekkür yerine yeni nazarlar, yeni bakışlar ikâme ediyor. Bu hayata bakışın tahavvülü, kavâid-i hayatın tebeddülünü intâc ediyor. Bir camia-i beşerin hayatına tesir ve nüfuz icra eden dâhi mücedditlere asırlarına ve muhitlerine göre muhtelif isimler verilir: Hakîm, kahraman, peygamber, reformatör.

Bunlara verilen isim ne olursa olsun, milletlerin hayatında mücedditlerin rolü daima biridir: Bu da bir milletin, bir muhitin felsefe-i hayatını tebdilden ibarettir.

Mücedditler bir cemiyet-i beşer, bir halk, bir millet içinde yeni felsefe-i hayat vâzî'larıdır.

Mücedditler yeni felsefe-i hayatın unsurlarını muhitten, millettten alıyorlar. Dâhi müceddit bütün efrâd-ı milletin şuursuz, mübhem surette hissettiği temâyüllerine, tahassüs tahavvüllerine, bir muayyen tarz-ı tefekküre yeni bir telakki-i hayat şeklini veriyor. Dehâları ve kuvvetli şahsiyetleri sayesinde bu yeni nazarları halka taammüm ve neşrediyorlar.

Müceddidin telkin ve neşrettiği fikirlerde halk kendisinin mübhem tahassüsâtının daha vâzih bir şeklini bulduğundan müceddidin nazarları bütün halkın, bazen bütün bir asrın felsefe-i hayatı oluyor. Milletin ruhundaki bu tahavvülden yeni kavâid-i hayat doğuyor. Diğer tabirle yeni hukuk zuhur ediyor.

Türkiye hayatındaki bugünkü tahavvül Türk ırkı tarihinde misli görülmemiş bir inkılaptır. Fakat bu inkılap son asırlarda Garp memleketleri tarihinde gördüğümüz inkılapların hiçbirine benzemez. Bizim Türk İnkılabı ne Fransa İnkılab-ı Kebiri gibi sırf siyasi bir inkılaptır, ne de sonra Rusya İnkılabı gibi iktisadi ve içtimai bir ihtilaldir.

Türk İnkılabı içinde büyük ve mühim bir siyasi tahavvül dahi mevcuttur. İktisadi ıslahat ve teceddüt inkılabımızın büyük hedeflerinden biridir. Fakat bizim inkılap, siyasi ve iktisadi sıfatlarıyla bütün mahiyetini tayin etmek mümkün olan bir inkılap değildir. Bizde Türk İnkılabı ihtilal olmaktan ziyade umumî bir milli teceddüttür.

Türkiyede yapılan ve yapılmakta olan inkılabı tarif etmek lâzım gelirse, ben bu surette tabir ederdim:

Türkiye İnkılabı, bir taraftan Türk ırkının hayat ve bekasını tehlikeye marûz eden esbâbı ve Türkün refah ve saadetini engel olan mevânii bertaraf etmektir; diğer taraftan eskimiş,

kuvve-i ihyayesi sönmüş temellere müstenit Şark milletleri zümresinden çıkararak hayatını muasır esaslar üzerine kuran mütemeddin bir Garp milleti olmak yollarını temin etmektedir.

Bütün milli hareketimizin esas felsefesi, ruhu, emeli bu iki hedefdir.

Bu iki hedefi de birer kelime ile ifade mümkündür:

Türkçülük ve Garpcılık.

Milliyetperver rehberlerimizin bütün siyaset ve harekâtı bu iki esasla tefsir edilebilir. Türk milletinden mütemeddin bir Garp milleti yapmak istiyoruz. Bunun için harsımızı yükseltiyoruz. Aynı zamanda Garbın bütün müessesât-ı medeniyesini kabul ediyoruz. İstiklâlî temin, Cumhuriyeti tesis bizim rehberler için son gaye-i emel değildi. İstiklâl ve Cumhuriyet, rehberlerimizin tasavvur ettiği büyük teceddüt ve ıslahat için lâzım, zaruri bir zemin idi. Bugün rehberimizin dehâ, harikavî sa'y ve mütenâsip muvaffakiyetleri sayesinde mutasavver ıslahat ve reformalar için müsait şerâit elde edildi.

Bugün Türklerle meskun, tamamıyla müstakil bir Türk Cumhuriyeti mevcuttur.

Türklerin menfaatini düşünen bir hükümet, Türkçülüğü esas siyaset ittihâz eden bir idare mevcuttur.

Bu şerâitten istifade ederek bugün rehberlerimiz hayat-ı milliyemizi her cihetten hummalı bir faaliyetle tecdide başladılar.

Ve bu faaliyet-i ıslahperverâne gittikçe kuvvet ve şumûl kesbetmektedir.

Bugün Türkiye'de hiçbir milletin ne maddi, ne mânevî yardımına müracaat etmeksizin her sahada ıslahat yapılıyor.

Birkaç demiryol hatlarının aynı zamanda işletilmesi, köylünün hayat-ı iktisadiyesindeki mühim teshilâtın emr-i vâki olması, ihracâtımızın gittikçe yükselmesi, sıhhiyemizin semeredâr faaliyeti; Maarif Vekaletinin mektepleri çoğaltmak, mektep programlarını millileştirmek, lisanımızı tedvin için akademi tesis etmek teşebbüsleri, Avrupadan muallim ve müderrisler celbetmesi, kütüphaneler tesisi; Adliye Vekaletinin kanunlarımızı tecdit ve mecelleler telifi hususundaki faaliyeti, umûr-ı idariyede kırtasiyeciliği bertaraf etmek hususundaki teşebbüsleri ve umumen iktisat, ziraat, maarif, adliye ve maliye işlerindeki faaliyet ve teşebbüsleri görüp de hangi bir bî-araf, bir müşâhid hiss-i tahsînle mütehassis olmaz? Herhangi bir Türkün kalbi çırpınmaz? Kuvvetli düşmanlarla muhâf Türk milleti, bütün mevânie rağmen kuvvet ve ilhamı ancak kendi dehâsından alarak yaşamak, yükselmek yolunda azamî bir faaliyet gösteriyorlar. Ve yeni hayatın temellerini de Türk ırkının yükselmesini katiyyen istemediklerini birçok defa gösteren Garp memleketlerinin hayatından alıyor.

Bir milletin yaşamak ve yükselmek mücadelesinin bu kadar mütehevvir, şuûrî bir dereceye erişmesi cihan tarihinde pek nadir görülmüştür dersem katiyyen mübalağa etmemiş olacağıma kâniim.

Bütün cihan[ın] gözü önünde, dâhi bir rehberin idare ve irşâdı altında zayıf bir Şark milletinden medeni bir Garp milleti yapılıyor. Türk milleti her cihette teceddüt devresi geçiyor. Katî surette eminim ki bizim milli hareketimizin tecessümü, milletin her husustaki

rehberi, ırkımızın reisi cihan tarihinde bir ihtilalci olarak değil, bir ırkın büyük müceddidi olarak zikredilecektir.

Hükümetimizin ıslahatı, faaliyeti sayesinde Türkiyede yeni bir hukuk teşekkül etmek üzeredir. Bu hukuk birçok cihetten eski hukukumuzdan farklı olacaktır. Bu farkların en mühimmi de budur:

Eski hukukumuzun menbaı Arap İslâm hukuku idi. Dinî nokta-i nazar, bu hukukun mîzân ve mikyâsı idi. Dinî nokta-i nazar ancak hukuk-ı medeniyede değil, hatta kavânî-i esasiyede bile hükmünü icra ediyordu.

Halbuki yeni hukukumuzun menba-ı ilhamı ise bir cihetten Türkçülük, diğer cihetten Garpcılıktır. Millet Meclisinin altı senelik faaliyet-i teşriyesi, Vekaletlerde hazırlanmakta olan ıslahat projeleri; hepsi bu esas mefkurelerden çıkıyor. Bu menbalardan ilham alıyor.

İnkılabın hummalı faaliyeti devrinde milletin menâfiini derin surette hissetmeden mütevellit nazarlara tevfiikan yapılan yeni hukukumuzun milli, felsefi, içtimai esasları mevcuttur.

Hukukumuzun bu ilmî esaslarını tespit ve tenvir için memleket büsbütün yeni ruhla canlanmış bir müessese-i ilmiyeye muhtaç idi. Hükümet bu mühim ihtiyacı nazar-ı itibara alarak yeni hukukumuzu tenvir için mahsûs bir büyük müessese tesis ediyor. Bu müessese de Ankarada tesis olunan hukuk mektebidir. Bu mektebin tarihî vazifesi gâyet büyüktür. Bu mektep, ancak hukuk memurları hazırlamağa mahsûs alelâde bir tedrisat yurdu değildir. Bu mektep, Cumhuriyet temellerini ilmî bir surete ifrâğ vazifesiyle muvazzaf bir âlî müessese-i ilmiyedir.

Ankara Hukuk Mektebinin vazifesi hukuk memurları çıkarmaktan ziyade bugünkü usûl-i idaremizin, inkılabın, Cumhuriyetimizin esaslarını tespit ve bu esasları ilmî surette tenvir edebilecek tahsilli, şuurlu Cumhuriyet hukukşinâsları yetiştirmek olacaktır.

Bu mektepten çıkan hukukçular Cumhuriyet ve milliyet devrinin yeni uleması olacaktır ve aynı zamanda Türkçülük ve Garpcılığa müstenit yeni içtimai hayat kanunlarımızın nâşir ve müfessirleri olacaklardır.

Türkiyede inkılabtan yeni bir hukuk tevellüt edeceği tabîf olduğu gibi, bu yeni hukuku tedris için yeni ruhlu bir müessese tesisi lüzumu dahi derkâr idi.

Şarktaki Türk yurtlarında İslâmiyetin intişârı neticesinde İslâm fıkıhı hâkim olduktan sonra, İslâm medreseleri tesis edilmişti. İslâm Türkler içinde yeni içtimai usûl-i hayatı, yeni fıkıhı öğreten Türk müderris ve fakîhleri zuhur etmişti. Bugünkü teceddüt dahi meydana yeni kavâid-i hayat, yeni bir fıkıh çıkarıyor.

Bu yeni içtimai hayat usûllerini, bu yeni fıkıhı tedris ve tedvir için Ankara Hukuk Mektebi tesis ediliyor.

Ankara Mektebini tesis, vaktinde yapılan bir teşebbüstür. Teceddüt tarihimizde diğer âlî mekteplerimizle beraber büyük bir rol oynayacağı şüphesizdir.

EK

Ankara Hukuk Fakültesi ve Cemil Bilsel Hakkında Nutuk* Sadri Maksudi

Ankara Hukuk Fakültesinin, yeni Türkiyenin ilmî hayatında mühim rolü vardır. Bu müessese tarihî ehemmiyetini bir taraftan büyüklerimizin bu mektebe karşı gösterdikleri alâkaya, diğer taraftan ifa ettiği mühim tarihî vazifeye medyundur. Bu müessese doğrudan doğruya Büyük Gazi'nin emir ve işaretleriyle açılmıştır. Gazi'nin bu mektebin küşadı münasebetiyle irat buyurdıkları tarihî nutuk Ankara Fakültesi için ebediyen medar-ı iftihar olacak bir şeref vesikasıdır. Büyük Dâhi'nin bu fakülte duvarlarına altın harflerle hakkedilmiş sözleri bütün talebenin kalplerinde, dimağlarında yer tutmuştur. Bütün profesörlere tedrisatta rehber olmuştur.

Bu mektebe müstesna bir mevki bahşeden âmillerden biri de mekteple İsmet Paşa hazretlerinin yakından alâkadar olmasıdır. İsmet Paşa'nın bu mektebe karşı alâkası muhtelif şekilde tecelli etmiştir. İsmet Paşa mektebin fahrî profesörü ünvanını kabul etmekle tedris heyetini şerefleştirmiştir. Hemen hemen her sene diploma tevzii merasiminde bulunarak yeni mezunlara diplomalarını kendi elleriyle tevzi ederek Fakültenin tarihî ehemmiyetini, memleket hayatındaki rolünü tebarüz ettirmiştir. Talebe için diplomalarını hükûmet reisi ve tarihî bir şahsiyet elinden almak ne büyük bir saadet oluşunu tasavvur edersiniz. İsmet Paşa Ankara Fakültesinde çalışma seviyesinin yükselmesine de tesir icra etmiştir. İsmet Paşa Fakültede söylediği bir nutukta “memleket zeki fakat az çalışan cahil adamlara değil, çok çalışan çok malumat sahibi adamlara muhtaçtır” buyurdu. Bu sözler hem profesörler, hem talebe için bir esas olmuştur. Mektebin dokuz senelik hayatından kısaca bahsederken, Gazi'nin yeni hukuku tedris için yeni bir müessese lüzumuna dair emirlerini muvaffakiyetle, isabetle tahakkuk ettiren Mahmut Esat Bey'den bahsetmek çok tabii olur.

Ankara Fakültesinin Avrupa fakülteleriyle boy ölçüşecek bir programa malik olmasında, profesörlerin muvaffakiyetli bir surette intihap edilmiş olmasında, mektepte laik ve inkılapçı ruhunun hâkim olmasında âlim hukukçu Mahmut Esat Bey'in büyük rolü vardır¹.

* Sadri Maksudi, Ankara Hukuk Mektebindeki ilk yıllarından itibaren mektebin önemli günlerinde konuşma yapan kişilerin başında gelmiştir. Mesela bkz. “Hukuk Mektebi Dün 5'inci Yılına İdrak Etti”, *Vakit*, nr. 4247, 6 Teşrinisani 1929, s. 1; “Hukuk Mektebi Yıl Dönümünde Cemil ve Sadri Beylerin Nutku”, *Hakimiyet-i Milliye*, nr. 2991, 8 Teşrinisani 1929, s. 2. Burada verdiğimiz konuşma metni, Cemil Bilsel'in Ankara Hukuk Fakültesinden ayrılması münasebetiyle yaptığı konuşmaya aittir: “Ankara Hukuk Fakültesinde, Cemil Bey Şerefine Bir Ziyafet Verildi”, *Hakimiyet-i Milliye*, nr. 4662, 16 Temmuz 1934, s. 1, 3. Metnin imlası esasen korunmuş olmakla beraber “iyfa”, “vaziyfe”, “iyrat” gibi kelimeler değiştirilmiştir.

¹ [Sadri Maksudi 1929'daki yıl dönümünde de benzer ifadeler kullanmıştır: “... Profesör Sadri Maksudi Bey milletlerin üzerinde bilgi[n]lerin yapmış olduğu tesirlerden uzun uzadıya bahsettikten sonra şu sözleri söylemiştir: Ankara Hukuk Mektebinden bahsederken bu mektepteki tedrisata istikamet veren, hukukî teceddüdün esaslarını vaz eden Gazi'nin isminden sonra İsmet Paşa hazretlerinin ismini zikretmek lâzımdır. İsmet Paşa bu mektepte Profesörlüğü kabul etmesi ile ve Başvekil sıfatı ile de mektebe karşı himayekâr alâkalarını izhar etmekten fariğ olmamıştır. Profesörler heyeti reisi Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in ismi de bu mektebin tarihine sıkı bir surette bağlanmıştır. Bu mektep Gazi'nin irşatları, İsmet Paşa'nın alâka ve himayesi sayesinde, Mahmut Esat Bey tarafından varlığa çıkarılmıştır. Muhterem Beyler! Ben hepimizi parlak bir tarihî role malik olan rehberlerimizin irşat ve himayeleri sayesinde

Ankara Fakültesi Büyük Dâhi'nin bu mektebe yüklettiği yeni vazifeleri ifa etmiş midir? Bu suale katî cevabı tarih verecektir.

Fakat tarihle uğraşan bir adam sıfatı ile tarihin vereceğini tahmin ettiğim cevabı hulâsa etmeğe müsaade ediniz. Ankara Fakültesi vazifesini imkân dahilinde azamî muvaffakiyetle ifa etmiştir. Açık söyleyebiliriz: Yeni Türkiyede gençlere yeni hukukî telkinleri aşıl原因, yeni hukukî müesseseleri, yeni kanunları inkılapçı bir zihniyetle izah eden, yeni hukuka karşı memleket münevverlerine rağbet telkin eden İstanbul mülga darülfünunu değil, Ankara Hukuk Fakültesi olmuştur. Bugün bu fakülleden çıkan talebenin adedi 800 kadardır. Bu inkılapçı gençler memlekette yeni hukukî telâkkilerin samimi naşirleri oldukları kadar da, inkılap ve Cumhuriyet esaslarının da en şuurulu, en sadık hâdimleri olmuşlardır. Bu fakülleden çıkan talebe Cumhuriyetin yaşaması için çalışmayı bir milli ve vatanî vazife bilmışlerdir. Çünkü Fakültenin şiarı, talebeyi ciddi malumatla teçhiz etmekle iktifa etmeyip; talebeyi Cumhuriyet ve inkılap müesseselerine karşı samimiyet ve sadakat rolünde terbiye etmeğe çalışmak olmuştur.

Fakültemizin dokuz senelik hayatı hulâsa ettikten sonra şimdi, bugün etrafında toplandığımız dekanımız Cemil Bey'in Fakültemiz hayatındaki rolünden kısaca bahsetmeğe müsaade ediniz. Cemil Bey'in ilmî faaliyetinden uzun uzadıya bahse lüzum yok. Yirmi sene zarfında İstanbul'da ve Ankarada muvaffakiyetli ve parlak tedrisatıyla, büyük, ciddi eserleriyle hukuk ve bilhassa hukuku düvel sahasındaki derin vukufuyla Cemil Bey, ancak memleketimiz dahilindeki [dahilinde değil], beynelmilel hukuku düvel mehafilinde şerefli bir mevki kazanmış bir arkadaşımızdır. Bir profesörü dünyaya tanıtmak için bir *Lozan* kâfidir. Bir profesör için iki ciltlik *Lozan*'ı yazmış olmak unutulmaz bir şeref unvanıdır, liyakat bürhanıdır. *Lozan*'ın ne kadar ciddi bir çalışma mahsulü olduğunu her okuyan itiraf eder kanaatindeyim. Türk ırkı, İstiklâl Harbi ve Milli Mücadele isimleriyle malum, bütün âlemin gözü önünde cihanşümül ehemmiyeti haiz fiilî destan yarattı. *Lozan* Muahedesi bu şanlı destanın şanlı bir hâtimesidir. Cemil Bey bu şanlı epiloğun ilk müverrihi, ilk müdekkikidir. Bu büyük mevzu üzerine bundan sonra da peçok eserler yazılacaktır. Fakat Cemil Bey'in görüşleri klasik görüş telâkki olunacaktır.

Sözümü bitirmeden önce dokuz sene zarfında Fakülteyi fiilen idare eden Fakülte dekanı olan Cemil Bey'den bahsetmek isterim. Beyler, malumdur ki, bir müessesenin matlûp surette işleme, beklenen verimi vermesi intizam, inzibat ve vazifeşinaslık esaslarına bağlıdır. Ankara Fakültesinde dokuz sene zarfında bu üç esas temin eden en mühim âmillerden biri intizam ve inzibatı seven, vazifeşinaslık numunesi olan Cemil Bey olmuştur. Muhterem Cemil Bey! Büyüklerimiz sizi bugünden daha büyük vazifeler ifası için seçmişlerdir. Size yeni vazifenizde muvaffakiyet temenni ederiz. Daima ruhan merbut kalacağımı bu fakültede hem okutanlar, hem okuyanlar isminizi daima hürmet ve minnetle zikredeceklerdir. Buradaki dokuz senelik faaliyetiniz bir insan için yüksek bir şeref teşkil edecek mahiyette cereyan etmiştir. Size teşekkür ederek ve yeni vazifenizde muvaffak olmanızı kalplerimizden temenni ederek sözümü bitiriyorum.

semerele faaliyetine devam eden bir müesseseye mensup olmakla samimi gönülden tebrik ederim". Ondan önce konuşan Cemil Bilsel, "Fransa'daki hukuk mektebinin 70'inci yıl dönümünün tesidini izah ettikten sonra 'Ankara Hukuk Mektebi inkılabı ve inkılabın yüksek dehasına merbutiyeti ile inkılab hukukunun yüksek prensiplerine merbutiyeti ile tahsilinin kuvvet ve ciddiyeti ile herkese karşı iftihar edebilir' demiştir". Bkz. "Hukuk Mektebi Yıl Dönümünde Cemil ve Sadri Beylerin Nutku", *Hakimiyet-i Milliye*, nr. 2991, 8 Teşrinisani 1929, s. 2].